

EN TIDNING FRÅN
KOMMUNINVEST
3 2020

dialog

EMELIE VÄRJA, ÅRETS KOMMUNALEKONOM

Med forskning som arbetsredskap

Analys
VÄLFÄRDEN
EFTER PANDEMIN

Intervju
ANNIKA WALLENSKOG
OM VÅRDSKULDEN

Hållbarhet
LÅN TILL SOCIALA
INVESTERINGAR

Ledare

Tomas Werngren
vd Kommuninvest

FOTO: ROBIN ANDERSSON

MÄRKLIGA TIDER

- **SÅG GENERALEN**, hur gick det i kriget?
- Jo tack, vi blev tvåa.

En iakttagelse kopplad till corona-pandemin är att vi alla är förlorare. Förlorade människoliv kan omöjligt bedömas som statistik, eftersom ett i förtid tappat liv är ett för mycket. Och bakom varje människa som dör av covid-19 finns förstås en historia att berätta. Vi som överlever måste välja ljus framför mörker och blicka framåt. En ljusglimt är att allt fler får upp ögonen för den cirkulära ekonomin, där återvinning och energiutvinning är två vägar till mindre energislöseri.

EN FRAMTRÄDANDE ROLL har världsekonomin. En trasig global ekonomi begränsar möjligheterna för människan att få arbete, mat, bostad och en i övrigt dräglig tillvaro. Dessutom är – med usel ekonomi som alibi – det lätt att betydelsefulla miljöinsatser riskerar att minska, eller till och med helt stanna av. Ett exempel är kolkraftverk som ofta motiveras av sitt låga pris och tillgänglighet. Kolkraften är den enskilt största källan till den globala uppvärmningen. Lever världen i en svår ekonomisk depression kommer kolkraftseldningen att vara kvar på sin höga nivå, eller till och med öka.

Rubriken ”Märkliga tider” inbegriper inte enbart corona-pandemins effekter som död, företagskonkurser och massarbetslöshet. I skrivande stund kan vi konstatera rätt rejäla uppgångar på de flesta av världens börser. Utvecklingen av aktiekurser styrs i hög grad av marknadens förväntningar på framtiden. I den situation vi befinner oss i spelar de ofattbart stora statliga stöden och centralbankernas stödköp av olika typer av obligationer – framför allt de som ges

ut av staten – en avgörande roll. Notera att centralbankernas stödköp möjliggörs genom fler ”upptäckta sedlar”.

När det gäller världsekonomin utveckling i ett längre perspektiv, så är sikten skymd. Ändå kan man skönja tre tänkbara scenarier:

1. Ekonomin utvecklas relativt snabbt till ett hyggligt läge. Centralbankerna kan retirera med sina stödköp.
2. Centralbankerna drar tillbaka eller minskar stödinsatserna. Motiven kan variera. Den kraftiga ekonomiska nedgången fortsätter att ha världen i sitt grepp. Arbetslösheten ökar ännu mer och konsumtionen minskar ytterligare. Följden blir en deflation, det vill säga ett allmänt prisfall. Till exempel sjunker priserna på fastigheter kraftigt och en situation som påminner om 1930-talets depression är ett faktum.
3. Världen befinner sig, under relativt lång tid, kvar i det nuvarande svaga ekonomiska läget. Centralbankerna retirerar inte, och den stora stödköpsvolymen kvarstår. Ett inflationstillstånd uppstår – priserna på en allmän nivå stiger.

MED RISK FÖR ATT HA FEL, lutar jag åt scenario nummer tre. För några år sedan yttrade sig en framtidsforskare ungefär så här: ”Att spå i framtiden är hur enkelt som helst. Det svåra är att efteråt förklara varför det inte blev som jag sa”.

En avslutning i dur är att vi med glädje kan konstatera att föreningsstämmans beslut om ökad kapitalförstärkning för Kommuninvest nu genomförs.

KOMMUNINVEST

Kommuninvest ägs av svenska kommuner och regioner och är kommunsektorns största långgivare.

dialog

Kommuninvest Dialog

ges ut av
Kommuninvest Ekonomisk förening
i samarbete med
Springtime-Intellecta.

Adress:

Box 124
701 42 Örebro

Besöksadress:
Drottninggatan 2
Fenixhuset

Telefon:
010-470 87 00

Hemsida:
www.kommuninvest.se

E-post:
andreas.ericson
@springtimeintellecta.se

Ansvarig utgivare:
Tomas Werngren, VD

Redaktör:
Andreas Ericson

Omslagsfoto:
Pavel Koubek

Tryck:
Prinfo Welins
Örebro 2020

Dialog trycks på
Edixion offset som är ett
klimatkomparerat papper.

#3 2020

Vägen framåt för kommunerna

Expertgruppen Valfärdsekonomen försöker besvara de stora frågorna i pandemins spår.

6

Intervju

Emelie Värja, forskningsansvarig på Kommuninvest, är Årets kommunalekonom.

14

Perspektiv på vårdskulden

SKR:s chefsekonom Annika Wallenskög om begreppen alla talar om.

26

29

Kommentar

Kommuninvests vice vd Maria Viimne om marknadsläget just nu.

30

Medlemssamråd 2021

Från Trelleborg till Boden – nästa års medlemssamråd genomförs den 12-28 januari 2021 på 18 platser.

31

Förnyaren

Malin Jonsson, VA-ingenjör från Luleå, är på Sverigeturné för att lära av andra kommuner.

18

Social hållbarhet

I Trollhättan rustas lägenheter i utsatta områden.

Noterat

1,25

miljarder dollar

lånade Kommuninvest upp i sin tredje emission för året under USD-benchmarkprogrammet.

Intresset var stort, med 53 deltagande investerare och en överteckning på 2,3. Tack vare det starka intresset kunde priset i transaktionen justeras ner med 3 baspunkter.

Utredar gemensam digital infrastruktur

MYNDIGHETEN FÖR DIGITAL förvaltning (Digg) ska i nära samverkan med SKR analysera förutsättningarna för kommuner och regioner att delta i den förvaltningsgemensamma digitala infrastrukturen för informationsutbyte och grunddata. Såväl rättsliga som organisatoriska och finansiella förutsättningar kommer att granskas.

- Vi har under många år lyft fram vikten av gemensam och robust digital infrastruktur, ramverk för grunddata och standardisering som förutsättningar för att Sveriges som land ska kunna ta nästa steg i den digitala omställningen, säger SKR:s ordförande Anders Knappe.

Åsele.

Åsele bästa fritids- och kulturkommunen

MAGASINET FOKUS RANKAR varje år Sveriges kommuner enligt tio olika kategorier i listan "Bäst att leva". I år kommer Åsele på första plats inom kategorin fritid och kultur. Indexet väger samman bland annat kultur- och fritidskostnader, tillgång till idrottsanläggningar, bokinköp, och antal anställda på bibliotek. På första plats inom alla kategorier i rankingen kommer Lomma.

Dalarna satsar på socialt företagande

Fornby Folkhögskola

PÅ FORNBY FOLKHÖGSKOLA i Dalarna utbildas nitton deltagare i att utveckla affärsidéer för sociala företag. Projektet är en del i Region Dalarnas satsningar på att främja socialt entreprenörskap, där den ekonomiska vinsten inte står i centrum utan fokus är ett hållbart och inkluderande samhälle. Utbildningen är en distanskurs på en termin och öppen för alla nyfikna.

- Kommuner och offentliga aktörer i Dalarna efterfrågar fler sociala företag som kan svara på deras upphandlingar med social hänsyn, säger Mikael Källman, projektledare för socialt entreprenörskap i Dalarna.

13 045 lyktstolpar

LYSER NU MED LED-belysning i Varberg, som är först i Halland med att byta ut högtrycksnatrium till LED i all offentlig belysning på gator och allmänna platser i kommunen. Bytet väntas spara in motsvarande 170 villors energianvändning per år. Då LED-ljus ska göra det enklare för bilister att utskilja fler nyanser av fotgängare, och dessutom göra ansikten lättare att känna igen på håll, väntas satsningen även öka tryggheten i kommunen. Varberg Energi har arbetat med projektet i cirka tre år.

Spårvagn i Göteborg.

Västra Götalandsregionen ny medlem i Kommuninvest

KOMMUNINVEST EKONOMISK FÖRENING VÄLKOMNAR Västra Götalandsregionen som medlem nummer 292. Regionen har behov av extern upplåning för att finansiera förändringar i Göteborgs spårvägstrafik, och medlemskapet i Kommuninvest väntas leda till mer effektiv och konkurrenskraftig upplåning för dessa ändamål.

– Det här är ett stort och viktigt steg framåt för Kommuninvest. När samverkan på detta vis förstärks blir förutsättningarna för att kunna erbjuda medlemmarna stabil och billig långivning ännu lite bättre, säger Göran Färm, styrelseordförande för Kommuninvest ekonomisk förening.

Nu är totalt 278 kommuner och 14 regioner medlemmar Kommuninvest. Västra Götalandsregionen blir den andra regionen som går med i Kommuninvest i år. Region Kalmar län är medlem sedan i april.

1:a plats till Karlstad

KARLSTAD ÄR ÅRETS ARKITEKTURKOMMUN, vilket är en utmärkelse framtagen av Evimatrix på uppdrag av HSB och Sveriges Arkitekter. Utmärkelsen väger samman dels enkätsvar från arkitektförbundets medlemmar, dels offentlig statistik kring till exempel hur kommunerna lyckas planera och realisera byggande i förhållande till deras befolkningsutveckling. På andra plats år 2020 kommer Örebro. Bronsmedaljen går till Borlänge.

**15
miljarder**

SVERIGES KOMMUNER OCH REGIONER, SKR, justerar upp de förväntade skatteintäkterna år 2020 för Sveriges kommuner och regioner med cirka 15 miljarder kronor i sin augusti-prognos. Trots den djupa lågkonjunkturen verkar lönesumman utvecklas betydligt bättre i år än vad som väntades i april, genom att de stora utbetalningarna av permitteringslöner håller upp skatteunderlaget.

Uppsala prövar modell för tryggare allmänna platser

UPPSALA SKA BLI första stad i Sverige att pröva platsutvecklingsmodellen AMP (affärs- och medborgarplats). Offentliga och privata aktörer i ett visst område tar ett gemensamt ansvar för dess attraktivitet och trygghet, och stöds av en AMP-hubb med minikontor samt ett antal värdar och värdinnor. Den exakta platsen i Uppsala beslutas under hösten. Invigning sker våren 2021.

KOMMUNINVESTS EXPERTGRUPP REDER UT

Välfärden efter corona

Coronapandemin och det efterföljande ekonomiska nedgången har inneburit en turbulent tid för landets kommuner. Kommuninvest har samlat några av landets främsta experter på kommunal ekonomi för att försöka hitta svar och rekommendationer inför framtiden.

Vad händer egentligen nu? Och vad väntar härnäst?

TEXT: ANDREAS ERICSON

” *Läget verkar vara betydligt bättre än befarat.*

Susanne Spector, doktor i nationalekonomi och makroanalytiker på Nordea

Lars Hultkrantz är professor i nationalekonomi vid Örebro Universitet och har lång erfarenhet av att forska om offentlig ekonomi och kommunala frågor i synnerhet. Han är alltså en lämplig person att fråga för att få ett historiskt perspektiv på läget i ekonomin hösten 2020.

– I en mening är den nedgång vi nu upplever djupare än 90-talskrisen, säger han.

– Fallet i BNP som vi hittills har sett bara i år, skedde då under en period av tre år. Men i en annan mening är den inte alls lika allvarlig. Dels gick vi in i det här med väldigt goda statsfinanser, dels kom vi från ett läge där vi i huvudsak hade en välfungerande ekonomi, som stängdes ner av vissa speciella orsaker. Men hela produktionsapparaten finns ju fortfarande kvar. Det är bara att starta, fortsätter han.

Lars Hultkrantz är en av medlemmarna i Kommuninvests grupp Välfärdsekonomer som strax före sommaren tillsattes för att försöka bringa ordning i de många frågor som uppstått kring de kommunala ekonomierna efter det att samhället stundtals stått närmast stilla i pandemins spår.

Gruppens första rapport kom i slutet av augusti och innehåller huvudsakligen tankar och

LARS HULTKRANTZ
professor i nationalekonomi
vid Örebro Universitet

SUSANNE SPECTOR
doktor i nationalekonomi och
makroanalytiker på Nordea

råd kring hur staten bör agera för att underlätta för kommunsektorn. Den första punkten handlade om kommunernas konjunkturstabiliserande roll.

– För mig är det den viktigaste punkten i rapporten, säger Susan Spector som också är medlem i gruppen och fortsätter:

– Det handlar om långsiktigheten, att staten ser till att kommunerna kan fortsätta bedriva sin verksamhet utan att behöva dra ner och säga upp personal, vilket skulle fördjupa lågkonjunkturen.

Susanne Spector är doktor i nationalekonomi och makroanalytiker på Nordea, där hon bland annat gör regionala konjunkturbedömningar. Hon är idag mer optimistisk kring följderna av pandemin än hon varit tidigare.

– Läget verkar vara betydligt bättre än befarat och än vi trodde när vi gick in i den här krisen, säger hon och fortsätter:

– Konjunkturen vänder uppåt snabbare än vi räknade med. Det ser ut som att arbetslösheten redan har toppat. För kommunsektorn innebär det att skatteintäkterna blir högre och kostnaderna för exempelvis försörjningsstöd lägre. Så för kommunerna ser läget bättre ut än man kunde tro i våras.

De politiska besluten på riksnivå har spelat stor roll under pandemin. Under våren hann regeringen lägga tio ändringsbudgetar som

” Staten har hittills gjort vad staten rimligtvis kan göra.

Sören Häggroth, ordförande i Kommuninvests forskningsberedning

gradvist utökade stödet till olika typer av verksamheter som drabbats av dess följder. Statsbudgeten för 2021 innehåller över 100 miljarder i nya satsningar. Statlig inblandning i ekonomin är ibland ett tvisteämne bland nationalekonomer, men inte i det här fallet, berättar Lars Hultkrantz.

– Det uppstod ganska snart en konsensus om att i den här typen av kris är det angeläget att staten går in med full kraft för att inte real- och humankapital ska gå till spillo i onödan, säger han.

– Det kan jämföras med att betala ut försäkringsersättningar för vissa värden som inte var försäkringsbara. I den här typen av lägen finns ingen annan aktör som kan gå in.

Men statens roll har också en begränsning, menar Lars Hultkrantz.

– Nu i höst är läget annorlunda. Nu är det viktigt att blicka framåt och att se till att staten använder sina pengar vettigt. Det finns förstås också ett politiskt spel. Efter 90-talskrisen fick vi ett regelverk för att förhindra överbudspolitik. Nu har man släppt lite på den disciplinen, vilket vi kan se inslag av när nu olika partier vill få igenom just sina förslag.

Sören Häggroth är ordförande i Kommuninvests forskningsberedning. Han har lång bakgrund inom finansdepartementet, bland annat som statssekreterare med ansvar för kommunernas ekonomi.

Han jämför också dagens situation med tidigare nedgångar.

– Jag satt på finansdepartementet under krisen på 90-talet och följde den noga. För kommunernas del blev det ungefär samma effekter på intäkts- och kostnadssidan då som

SÖREN HÄGGROTH

ordförande i Kommuninvests forskningsberedning

HENRIK BERGGREN

ekonomianalytiker på Täby kommun

nu, men det ledde till allvarigare konsekvenser. Den gången fick många kommuner ta kontakt med finansdepartementet för att få hjälp.

Han menar att kommunernas situation nu är bättre än vid tidigare kriser.

– 2000-talet har varit en ganska bra tid för kommunerna, med generellt ganska hög sysselsättning och ständigt ökande intäkter.

Även han håller med om att staten har agerat rätt hittills.

– Ja, det tycker jag. Staten har snabbt och effektivt svarat upp mot behovet att stärka de kommunala finanserna, så vi slipper de stora uppsägningar vi hade under 90-talskrisen. Staten har hittills gjort vad staten rimligtvis kan göra. Det beror på att staten har en relativt låg skuld.

Nu väntas statsskulden öka ganska snabbt, även om det är långt kvar till de kritiska nivåerna.

Förutom ersättning till kommunerna för kostnaderna i samband med pandemin är äldreomsorgen, försvaret och rättsväsendet områden som pochar på ökade resurser.

Lars Hultkrantz berättar att det finns beräkningar som tyder på att vi kan nå en statsskuld på över 50 procent av BNP mot slutet av 2022.

– Vi brukar inte bli riktigt oroade förrän det är över 80 procent. Men 60 procent är den gräns då det behöver vidtas åtgärder enligt Maastrichtavtalet, säger han och fortsätter:

– Orsaken till att vi kan vara så relativt trygga är att vi hade en låg statsskuld när vi gick in i detta.

Om statens skuld minskat under 2000-talet har kommunernas ökat. Men det är inget som välfärdsekonomerna ser som något dåligt i sig.

VÄLFÄRDSEKONOMERNA

En oberoende expertgrupp som Kommuninvest tillsatt för att identifiera, analysera och ta fram rekommendationer i de frågeställningar som kommunsektorn ställs inför under coronapandemin. Frågor som behandlas är exempelvis likviditetshandling, investeringar, konjunkturpolitik, "vårdskuld", "social skuld", skatteunderlag, utjämningsystem, kollektivtrafik, kompetensförsörjning och förändrade arbetssätt.

Ett annat av de konkreta råden till staten är att bidra till att kommunerna kan upprätthålla investeringsnivån.

– Väldigt mycket av det kommuner gör är nödvändiga investeringar i bostäder, skolor och förskolor, och i underhåll av tekniska system, säger Sören Häggroth och fortsätter:

– Det är ju inte spekulativa investeringar, utan socialt motiverade. Den utvecklingen kommer nog att behöva fortsätta. Men det förutsätter ju en stabil ekonomi hos kommunerna och att de tillförs de resurser de behöver.

Henrik Berggren arbetar som ekonomianalytiker på Täby kommun. Han har också jobbat på finansdepartementet, och från den tiden har han utvecklat ett specialintresse kring utjämningsystemet. Just utjämningsystemet är också en pusselbit i välfärdsekonomernas förslag.

– Utjämningsystemet var min käpphäst i gruppen, säger han.

– Det är viktigt att komma ihåg att ett sådant finns. Det har ju förts en diskussion om vilka delar av landet som har haft det tuffast, men då ska man minnas att vi har ett system som ska sköta om det.

Men det förutsätter också, påpekar Henrik Berggren, att systemet verkligen speglar de effekter som finns just nu.

– Utjämningsystemet är riggigt efter en ordning som rådde för några år sedan. Det kan bli en ny verklighet efter corona. Det gäller ju att de fördelningsnycklar som finns stämmer med verkligheten. Man måste vara på tårna så att utjämningsystemet verkligen hanterar det den ska, och att man inte fördelar och kompenserar samma pengar två gånger.

Henrik Berggren tycker välfärdsekonomerna är ett bra initiativ.

– Det gång vi har satt ihop brukar lyssnas på, säger han.

– Det är en intressant mix mellan oss som jobbar ute i kommunerna och andra som har det statliga och det akademiska perspektivet. Det blev en jämkning mellan olika perspektiv som var väldigt nyttigt.

"Nu är det viktigt att blicka framåt och se till att staten använder sina pengar vettigt", säger Lars Hultkrantz, professor i nationalekonomi.

” *Pandemin behöver leda till en diskussion om ansvarsfördelning mellan stat, regioner och kommuner.*

Sören Häggroth, ordförande i Kommuninvests forskningsberedning

En åldrande teknisk infrastruktur kräver i många fall nyinvesteringar. Bör ansvaret för detta delas mellan stat och kommun?

Arbetet med välfärdsekonomerna har också hos flera av deltagarna fött tankar kring framtidens ansvarsfördelning.

– Pandemin behöver leda till en diskussion om ansvarsfördelning mellan stat, regioner och kommuner, säger Sören Häggroth.

Han pekar på att vissa saker verkar ha fallit mellan stolarna.

– Det finns exempelvis tydliga tecken på att kommunerna behöver ha bättre kompetens när det gäller sjukvård för äldre. Det är också uppenbart att staten behöver ta ett initiativ när det gäller ansvar för exempelvis beredskapslager, säger han.

Susanne Spector håller med.

– När det gäller kommunernas investeringar är det en del av en större fråga, att kommuner idag ansvarar för fler saker än tidigare. Det är en diskussion som jag tycker man bör föra: vem ska ta ansvar för vissa tekniska system och infrastruktur? Om kommunerna ska fortsätta stå för den typen av investeringar kanske de ska ha större skattebas.

Lars Hultkrantz är också inne på en förändrad ansvarsfördelning.

– Skälet till den kommunala låneexpansionen är ju ett investeringsbehov. Och då inte främst det man raljant brukar avfärda som arenor och badhus. Vi har en kraftig befolkningsökning och ovanpå det en större andel av befolkningen som är antingen unga eller gamla, de grupper kommunen har ansvar för. Kanske är det rimligt att göra strukturella förändringar som gör att staten tar ett större ansvar där? ■

VÄLFÄRDSEKONOMERNA

BESTÅR AV:

Emelie Värja,
forskningsansvarig Kommuninvest

Annika Wallenskog,
chefsekonom SKR

Henrik Berggren,

ekonomianalytiker Täby kommun

Lars Hultkrantz, professor emeritus
i nationalekonomi, Örebro Universitet

Roger Molin, konsult, tidigare chef på
SKR och nationell samordnare
på Socialdepartementet

Katarina Holmgren, ekonomidirektör
Region Stockholm

Susanne Spector,

doktor i nationalekonomi och
makroanalytiker på Nordea

Sören Häggroth,

ordförande i Kommuninvests
forskningsberedning

Välfärdsinvesteringen

Ny hamndel minskar miljöpåverkan

TEXT: LINUS OLIN FOTO: NCC INFRASTRUCTURE PITEÅ, A MÄRTENSSON

I Piteå hamn vid Bottenviken är det fleråriga arbetet med en ny hamndel snart slutfört.

Satsningen tillför en femte kajplats samt tillhörande lagerytor och infrastruktur. Av de cirka 200 miljoner kronor som investerats finansierar EU:s regionala utvecklingsfond cirka hälften, medan gröna lån från Kommuninvest står för 40 miljoner kronor. Detta då projektet resulterar i ökad miljönytta.

– Hamndelen ökar andelen godstransporter som sker med fartyg, vilket är bättre ur hållbarhetssynpunkt än längre vägtransporter. Hamndelen är också sammankopplad med järnvägsnätet och vägnätet för enkel omlastning, säger Ulrika Nilsson, vd för Piteå Port and Hub.

Piteå hamn är redan idag ett viktigt logistiknav i regionen, och investeringen är tänkt att öka godskapaciteten med cirka 25 procent när den står helt klar om cirka ett år. Av de 1,7 miljoner ton gods som årligen skeppas via hamnen utgörs lejonparten av skogsprodukter från industrin. Cirka 500 000 ton är petroleumprodukter med fokus på bio-bränsle.

– Den nya hamndelen är byggd för betydligt tyngre lyft, då den ska klara sjötransporter av delarna till de många vindkraftverk som byggs här uppe. En annan liten men växande kund är Lindbäckes Bygg. De tillverkar klimatsmarta husmoduler av trä som skeppas ner till storstäderna söderut. ■

INVESTERINGAR MED FOKUS PÅ FRAMTIDENS HÄLSO- OCH SJUKVÅRD

**Ett viktigt men komplext uppdrag.
Det är en rimlig sammanfattning av den pågående statliga
utredningen som i skuggan av pandemin undersöker
förutsättningarna för hållbara investeringsprojekt i den
svenska hälso- och sjukvården.**

TEXT: SUSANNA KULL

Sveriges hälso- och sjukvård står inför stora investeringar. Kommuner och regioner sitter med ett fastighetsbestånd som till stora delar är byggt under 60- och 70-talet, samtidigt som en växande befolkning gör att behoven av välfärdstjänster kontinuerligt ökar. Dessutom ser själva sjukvården annorlunda ut idag, vilket gör att såväl investeringar i medicinteknisk utrustning som i personalresurser och kompetens måste adderas till behovet av renoveringar och nybyggnationer.

– Jag skulle säga att bilden är tämligen samstämmig kring de utmaningar som våra kommuner och regioner står inför och de investeringar som kommer att krävas. Behoven inom sektorn är betydande, framförallt drivet av ett åldrande fastighetsbestånd och lokaler som behöver anpassas efter hur dagens sjukvård och omsorg ser ut. Därtill att tillse en kontinuerlig kapacitetsökning som går i takt med den demografiska utvecklingen, säger Ulf Bengtsson, föreningsstyrelsens sekreterare Kommuninvest och expert i den pågående utredningen.

Den statliga utredningen ska kartlägga

ULF BENGSSON

Sekreterare föreningsstyrelsen
Kommuninvest

sektorns investeringsprojekt och analysera hur samverkan kring dessa projekt kan stärkas i ett nationellt helhetsperspektiv. Som finansär av många av de investeringar som sektorn gör redan idag respektive planerar framöver, har Kommuninvest god kunskap om hur det ser ut runt om i landet.

– Syftet med utredningen är att bidra till ökade förutsättningar för såväl hälso- och sjukvårdens huvudmän som regeringen att fatta strategiskt och samhällsekonomiskt viktiga beslut. Från Kommuninvests sida kan vi bidra med att ge en bra och på många sätt aktuell bild av läget runt om i landet. Baserat på vår utlåning kan vi komplettera med viktig information och bedömningen så här långt är att man vet ganska väl vilka investeringar som kommer att krävas. Det är inte heller nödvändigtvis möjligheten till finansiering som är det mest kritiska, utan den stora utmaningen för sektorn ligger snarare i att se till att det finns tillräckligt med vårdpersonal och utbildad personal som kan bemanna och serva lokaler och utrustning. Kompetensförsörjningen är redan problematisk på många håll, säger Ulf Bengtsson.

UTREDNINGENS UPPDRAG:

- Kartlägga de större investeringsprojekt i sjukhus som pågår och som planeras inom landstingen
- Analysera hur de förhåller sig till den pågående utvecklingen av hälso- och sjukvården på nationell nivå.
- Analysera samverkan samt hur denna kan bidra till den nationella utvecklingen av hälso- och sjukvården och till ökad samhällsekonomisk effektivitet.

Ansvarig utredare är Sofia Wallström, Generaldirektör för Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Utredningen ska presenteras i början av 2021.

Viktigt är att se till att alla de investeringar som nu görs får en så god effekt som möjligt på den samlade svenska hälso- och sjukvården. Mycket är vunnit om man kan säkerställa att de nya faciliteter som byggs i olika regioner, inte minst när det gäller högspecialiserad vård, kompletterar snarare än överlappar varandra.

– En viktig frågeställning är hur långt staten ska gå i sin styrning? Det handlar för utredningen om att hitta en rimligt balans mellan aktiv statlig styrning och respekten för det kommunala självstyret. Vi har alla mycket att vinna på att goda samarbetsformer skapas, vilka kan bidra till såväl den nationella utvecklingen av hälso- och sjukvården som till ökad samhällsekonomisk effektivitet, säger Ulf Bengtsson.

Pandemins framfart under vår och sommar bromsade arbetet under en period, då sjukvårdsapparaten av förklarliga skäl måste prioritera mer akuta insatser. Med sikte på att redovisa sitt arbete i början av 2021 kommer Dialog med stor sannolikhet få anledning att återkomma till utredningens slutsatser och rekommendationer för hur den nationella utvecklingen av hälso- och sjukvården bör se ut. ■

Resultatet av utredningen ska bidra till bättre förutsättningar för att fatta strategiska beslut om hälso- och sjukvård som motsvarar de nationella behoven.

Hon vill att forskningen ska göra nytta

Emelie Värjas handledare på högskolan intresserade henne för kommunsektorns ekonomi. Sedan var hon fast i ämnet och idag är Emelie forskningsansvarig på Kommuninvest. Att grotta ner sig i databaser och hitta nyttiga lösningar är hennes livselixir.

TEXT: DAVID GROSSMAN FOTO: PAVEL KUBEK

Gör man en sökning på tjänsten Retriever där det mesta skrivet i media samlas kommer det upp 85 träffar för Emelie Värja de senaste 12 månaderna. En sökning på Kommuninvest vd Tomas Werngren resulterar i 31 artiklar för samma period. Nu brukar det normalt vara ett sunt tecken att de högst ansvariga inte figurerar allt för mycket i media. När det gäller Emelie Värja är det ett tydligt bevis för att journalister vänder sig till denna forskare på Kommuninvest när de vill reda ut utjämningsystemet, få en bild av sektorns skulder eller en kommentar på någon av alla de rapporter som Emelie varit med att producera.

Som nu senast då hon tillsammans med andra i gruppen Välfärdsekonomerna analyserade regioners och kommuners ekonomi i coronakrisen.

– Det var en av mina sommarsysslor, säger hon med ett gott skratt.

Vi återkommer lite senare till slutsatserna i denna rapport. Först kan man fråga sig varför en ung student som går på Handelshögskolan i Örebro fastnar för att djupdyka i kommunsektorns ekonomi, något som inte är ett av de mer sexiga ämnena inom nationalekonomin?

– Det är tack vare professor Lars Hultkrantz som var min handledare i starten. Han är så otroligt kunnig i offentlig ekonomi och han gjorde mig intresserad av ämnet. Det är kanske inte ett område som man gör internationell karriär i men jag tyckte det var spännande att få fram resultat ur det enorma underlag av statistik och fakta som finns om våra 290 kommuner. En källa som aldrig kommer att sina, säger Emelie Värja.

Hon tillägger att ekonomisk forskning för henne helst ska vara policyrelaterat.

– För mig är det viktigt att forskningen jag gör ska vara till nytta för kommunsektorn. Jag vill ta reda på vad som fungerar och inte fungerar: hur bygger vi rent konkret en bättre välfärd?

Nyttan av hennes arbete var även det som Kommunalekonomernas förening tog fasta på när de utnämnde Emelie Värja till årets kom-

munalekonom. I motiveringen står det: ”Genom sin praktknära forskning och sitt arbete på PwC och Kommuninvest har Emelie bidragit till ökad kunskap och nya insikter som ger kommuner och regioner underlag för att fatta beslut på rätt grunder och med rätt motiv.”

– Priset ska ju gå till någon som bidragit till utveckling eller nya perspektiv, så det var otroligt kul att man uppmärksammade mig, det var en bekräftelse på att även jag bidragit med nytta till sektorn.

Första gången Emelie Värja uppmärksammas i media är det tack vare hennes licentiatavhandling. Där ställer hon frågan om en framgångsrik idrottsklubb är bra för den lokala ekonomiska tillväxten. I fokus står hockey- och fotbollsklubbar herrar i SHL och Allsvenskan. Hennes slutsats efter att ha bollat siffror i flera månader var att sådana satsningar på lokala elitlag inte leder till att man får pengarna tillbaka. Sedan påpekar hon att det kan finnas andra motiv till att kommunerna lägger pengar på elitidrotten, som att det stärker ortens varumärke eller att man vill ha goda förebilder för ungdomarna.

Det var säkert ingen tillfällighet att Emelie Värja valde att undersöka kopplingen mellan idrott och kommun. Hon spelade själv fotboll fram tills i början av detta år då hon la skorna på hyllan. Grunderna lärde hon sig i Kiruna Bois, fotbollslaget i staden hon föddes och växte upp i.

Kanske är det också bakgrunden från en mindre ort i norr som gör att hon känner för de små kommunerna som brottas med att få en ekonomi i balans och, på grund av en liten population, även har de högsta skatterna. I rapporten ”Utjämnning av kommunalskatterna” från juni i år påpekade Emelie Värja att gapet är hela 5,97 kronor mellan de kommuner som har högst och lägst kommunalskatt. Det motsvarar cirka 30 000 kronor om året för ett typiskt hushåll.

– Förslaget är att införa ett småkommunstillägg på 12 miljoner kronor till varje kommun som har en befolkning på mindre än 10 000 invånare. En sorts utjämnning för strukturella kostnadsskillnader som idag inte fångas in av utjämningsystemet alltså. Det gör ju inga stora

EMELIE VÄRJA, 35 ÅR

Gör:

forskningsansvarig på Kommuninvest.

Bor:

Född i Kiruna, bor i Örebro.

Tidigare arbetsplatser:

Rådgivare PwC, forskare och lärare Örebro universitet.

Utbildning:

Doktor i ekonomi och magister i nationalekonomi, Örebro Universitet.

Utnämning:

Årets kommunalekonom 2020 av Kommunalekonomernas förening (KEF)

” Har man pengar över ska de användas i insatser för att effektivisera och minska kostnaderna i framtiden.

pengar, totalt 864 miljoner. Det gör det lättare att upprätthålla en bra välfärd även i de glesare delarna av Sverige. Samtidigt är det inget som löser de långsiktiga utmaningarna, säger Emelie Värja.

En lösning det talas mycket om är att slå samman kommuner för att spara pengar, något hon är tveksam till.
– De stora avstånden försvinner ju

inte bara för att man slår samman två glesbefolkade områden, det blir till och med längre avstånd för personalen.

Men tillbaka till dagsläget, pandemins effekter och rapporten som Emelie Värja sammanställt under sommaren som medlem i gruppen Välfärdsekonomerna. Här finns bland andra Lars Hultkrantz, hennes gamla handledare på Örebro universitet, Annika Wallenskog, chefsekonom på Sveriges Kommuner och Regioner och Susanne Spector, senioranalytiker på Nordea.

Resultatet blev fem punkter eller om man så vill fem goda råd till staten. Det handlar bland annat om att staten måste säkra medel för coronakrisens merkostnader så att kommunerna inte behöver göra nerdragningar, till exempel säga upp personal eller minska på nödvändiga investeringar. Man vill att staten kliver fram och tar täten för ett stort digitaliseringslyft. Och så efterlyser gruppen analyser kring eventuella skevheter i de mer långsiktiga effekterna av pandemin, till exempel om regioner med hög smittspridning behöver extra satsningar på rehabilitering.

Nu har som bekant finansminister Magdalena Andersson utlovat mer pengar, och det rejält. 4 miljarder extra till äldreomsorgen i kommunerna. 1,7 nya miljarder extra till ”äldre-omsorgslyftet” – utbildning av personal till äldreomsorgen. 4 miljarder plus till sjukvården för att beta av ”vårdskulden” och 10 miljarder i höjda generella statsbidrag till kommuner och landsting. Till det kommer även tidigare utlovat stöd för merkostnaderna som corona orsakat. Den 31 augusti gick ansökningstiden ut för regioner och kommuner och då var ansökningarna över 11 miljarder kronor.

Är det då tillräckligt i Emelie Värjas ögon?
– Jo, absolut, i alla fall för 2020 om vi ser till de generella bidragen. I den nya prognosen

från SKR kommer skatteunderlaget öka med 2,4 procent för året. Det är samma tillväxt som innan krisen vilket i praktiken innebär att kommunerna får för mycket pengar. Tittar vi på 2021 och skatteunderlaget för det året ser det också bra ut tack vare stödet med 10 miljarder.

Men, tillägger hon i samma andetag, de strukturella utmaningarna finns kvar, de som beror på demografiska förändringar och leder till ökat tryck på skola, sjukvård och annan välfärd. Det som kräver ytterligare 90 miljarder kronor fram till 2026. Det som får ansvariga på kommunerna att ibland sova dåligt på nätterna.

– Vi måste därför redan nu använda pengarna på rätt sätt. Har man pengar över ska de användas i insatser för att effektivisera och minska kostnaderna i framtiden. Här är de digitala satsningarna centrala, digitala hjälpmedel, nattkameror och så vidare, säger Emelie Värja.

Det är mycket krav på staten i dessa dagar. Bör inte kommunerna även agera mer?

– Staten har självklart sitt ansvar och vi är ömsesidigt beroende av varandra. Drar kommunerna ner på sina åtaganden försämrar det Sveriges konjunktur – så det är inte i någons intresse att införa kraftiga besparingar just nu i sektorn.

– Men vi (Värlfärdsekonomerna) kommer faktiskt snart med en uppföljning på krisrapporten där fokus är råd till kommuner och regioner.

Om Emelie Värja fått säga sitt i den analysen kan vi räkna med att effektivisering av verksamheten är med. Hon återkommer ofta till att kommunerna behöver effektivisera.

– Vi kan inte uppfinna 290 olika system inom digitalisering och vi måste lära oss mer av varandra. Är det något jag skulle vilja grotta ner mig mer i är hur kommunerna kan bli mer effektiva för att möta de förändringar som kommer. Hur man kan kvantifiera ledning och styrning som visar sig vara en viktig komponent när det kommer till effektivitet. Det finns hur mycket statistik som helst att ta del av, säger hon med förväntan i rösten.

Räkna med att Emelie Värja kommer att synas mer såväl i debatten som i mediearkiven. ■

Riktad investering

FÖR ÖKAD SOCIAL HÅLLBARHET

Genom att börja erbjuda Lån för Social Hållbarhet vill Kommuninvest främja långsiktiga investeringar som plattform för ett mer socialt hållbart samhälle.

TEXT: SUSANNA KULL FOTO: EIDAR AKADEMI

” Satsningarna ska vara långsiktiga, ha tydliga mål och inkludera systematisk utvärdering av de sociala resultaten.

Björn Bergstrand, hållbarhetschef vid Kommuninvest

Sedan fem år tillbaka erbjuder Kommuninvest Gröna lån för utpräglade miljö- och klimatinvesteringar, och dessa utgör för närvarande drygt 10 procent av utlåningen.

– I takt med att de sociala utmaningarna i Sverige blivit allt tydligare har vi märkt en ökad efterfrågan från våra kunder på en finansieringsprodukt som, i likhet med Gröna lån, kan stimulera och möta kommunsektorns arbete med social hållbarhet. Parallellt har utvecklingen på kapitalmarknaden varit drivande då de institutionella investerarna som tidigare köpt gröna obligationer nu också börjar intressera sig för social hållbarhet. Med andra ord, en efterfrågan som finns i både kund- och investerarled, säger Björn Bergstrand, hållbarhetschef vid Kommuninvest.

I takt med växande önskemål om en social låneprodukt har Kommuninvest tillsammans med medlemmar och kunder arbetat med att utveckla en produkt som på ett konkret sätt kan bidra i medlemmarnas sociala utvecklingsarbete.

– I likhet med de Gröna lånen har vi för den nya sociala låneprodukten arbetat med ett antal grundkrav som ska gälla för alla låneansökningar. Till exempel ska det handla om finansiering av investeringar och social insatser som ingår i låntagarnas systematiska arbete för social hållbarhet alternativt kan bidra till att utveckla ett sådant arbete. Därtill ska satsningarna vara långsiktiga, ha tydliga mål och inkludera systematisk utvärdering av de sociala resultaten, säger Björn Bergstrand.

Det unika för så kallade Lån för Social Hållbarhet är hur det kravställs på en kombination av ”hårda” och ”mjuka”

investeringar, eller om man så vill på fysiska investeringar i kombination med sociala insatser. Den finansiering som Kommuninvest bistår med ska avse fysiska tillgångar som kan utgöra plattformar för det sociala arbetet, medan låntagaren bekostar de sociala insatserna. Tre övergripande lånekategorier med tillhörande underkategorier har identifierats:

- Boende och boendemiljöer
- Hälsa, idrott, utbildning och kultur
- Trygghet, säkerhet och tillgänglighet

– Vi har också insett att vissa fysiska investeringar i sig kan bidra till att främja social hållbarhet, utan att de är kopplade till särskilda sociala insatser. Därför erbjuds också möjlighet att finansiera

Sommarjobbare
hos bostadsbolaget
Eidar.

” Det finns ingen 'quick fix' utan det är ett långsiktigt arbete där effekterna av det arbete som görs oftast kan ses på ett par års sikt.

Anna Wänblom, chef uthyrning och social hållbarhet vid Eidar

en fysisk investering som kan kvalificera som social insats. Det gäller i de fall forskning, förstudie och/eller beprövad erfarenhet visar att den fysiska investeringen i sig kan bidra till att nå uppställda sociala mål, säger Björn Bergstrand.

Under hösten siktar Kommuninvest på att i en pilotfas testa konceptet, där ett antal kunder får ansöka om Lån för Social Hållbarhet.

Ett kommunalt bostadsbolag som ligger i startgropen med sin ansökan är Eidar i Trollhättan, som förvaltar runt 6 400 lägenheter varav 30 procent finns i utsatta områden. Att arbeta med social hållbarhet är en självklarhet sedan många år och görs med ett helhetsperspektiv på människa, område och stad.

– Att verka för en social hållbarhet är en prioriterad fråga för oss. Att rusta upp och förvalta områden och fastigheter, jobba med trivsel och trygghet, föra

en dialog med de boende och bidra med lokal sponsring är en del av allmännyttans DNA och uppdrag. På så sätt skulle jag säga att vi på Eidar alltid arbetat med social hållbarhet, även om vi tidigare inte satt den etiketten på arbetet, säger Anna Wänblom, chef uthyrning och social hållbarhet vid Eidar.

Frågan om social hållbarhet är sedan ett antal år väl förankrad på ledningens agenda, vilket i sin tur gör att frågan prioriteras runt om i hela organisationen och finns närvarande i det dagliga arbetet.

– Frågor som hur vi arbetar idag, om vi gör saker på rätt sätt och vad vi kan göra mer, engagerar hela organisationen och leder till en levande och aktiv diskussion om hur vi kan arbeta för att öka den sociala hållbarheten ytterligare, säger Anna Wänblom.

När Eidar 2016 valde att flytta sitt kontor med runt 120 anställda till Granngårdens centrum, som ligger i ett

av de utsatta områdena, var också visionen med initiativet tydlig; att utveckla platsen från där ingen vill vara, till en plats där alla vill vara. Att mäta effekter och resultat av arbetet med social hållbarhet är på många sätt utmanande, men en god effekt så här långt som sannolikt kan härledas till flytten är att antalet lokalvakanser i området sedan 2016 minskat till noll.

– Det finns ingen ”quick fix” utan det är ett långsiktigt arbete där effekterna av det arbete som görs oftast kan ses på ett par års sikt. Att formulera mål är ett pågående arbete hos oss och framförallt bestämma vad det är vi vill uppnå med en insats. Därefter resonera om hur vi i så fall bäst kan mäta effekterna; är det med ökad kundnöjdhet, upplevelse av en ökad trygghet i området, minskad skadegörelse, eller att de boende känner sig stolta över sitt område? säger Anna Wänblom.

Att forma samarbeten och att sam-

Såväl Eidars lokalvårdsprojekt som cykelkurs för kvinnor är initiativ som kan bidra till framtidstro och vara en väg till egen försörjning.

” En viktig målsättning med Eidar Akademi är att bidra till att skapa en framtidstro och en väg till egen försörjning.

Anna Wänblom, chef uthyrning och social hållbarhet vid Eidar

verka med olika aktörer är ytterligare en central del i arbetet med social hållbarhet. Genom att vara på plats mitt ute i verksamheten har Eidar goda möjligheter att vara navet för att sprida och samordna information till och mellan olika aktörer.

– Vi varken kan eller ska driva allting själva utan det handlar om samverkan med en rad aktörer. Jag ser oss främst som en samordnande kraft för att säkerställa fokus på rätt saker när en gemensam insats görs. Ett konkret exempel är Eidar Akademi där vi bland annat samverkar med Trollhättans stad, arbetsförmedling och Kunskapsförbundet Väst. En viktig målsättning med Eidar Akademi är att bidra till att skapa en framtidstro och en väg till egen försörjning genom att binda samman språk, utbildning och jobb – viktiga nycklar för att motverka utanförskap och främja integration, säger Anna Wänblom.

MISSA INTE KOMMUNINVESTS WEBBINARIUM

Lån för Social hållbarhet
– hur lyfter vi de sociala investeringarna?

DATUM: 20 oktober

För mer information och anmälan:
www.kommuninvest.se

DE FYRA PANELISTERNA:

Sophie Nachemson-Ekwall, ekonomie doktor Handelshögskolan Stockholm,
Lars Hultkrantz, professor emeritus i nationalekonomi Örebro Universitet,
Chris Österlund, vd Botkyrkabyggen
Björn Bergstrand, hållbarhetschef Kommuninvest.

Kommuninvest hoppas på att fler kommunala aktörer ska göra som Eidar i Trollhättan och vilja använda Lån för Social Hållbarhet för sin finansiering. Om pilotfasen ger goda resultat är ambitionen att under 2021 göra lån för social hållbarhet tillgängliga för alla Kommuninvests medlemmar.

Förutsatt en tillräckligt stor utlåning hoppas man att på sikt kunna emittera en första social obligation.

– Fem år efter lanseringen har Kommuninvest beviljat Gröna lån om ungefär 70 miljarder kronor till nästan 380 projekt i över 150 kommuner och regioner. Våra ambitioner med Lån för Sociala Hållbarhet är också höga även om vi idag har svårt att bedöma hur snabb tillväxten kan bli. Men vi kan konstatera att hållbarhetsfrågan är etablerad på agendan, vilket gör att det kan gå betydligt snabbare än vad någon av oss anar, säger Björn Bergstrand. ■

Samverkan viktig nyckel

Ännu är det sannolikt långt kvar innan vi kan se slutet på covid-19-pandemin. Men redan nu är det möjligt att dra en rad intressanta slutsatser om vad som fungerat bra och mindre bra under det första dryga halvåret som sjukdomen påverkat Sverige.

TEXT: ANDERS BORG

Dialog har talat med ansvariga smittskyddsläkare i tre av landets regioner om vilka lärdomar de ser som de viktigaste hittills. En sak är alla tre – Malin Bengnér, Region Jönköpings län, Anders Nystedt, Region Norrbotten och Bengt Wittesjö, Region Blekinge – noga med att betona: det är alldeles för tidigt att dra några långsiktiga slutsatser. Pandemin är långt ifrån över och vi har fortfarande mycket att lära, både om sjukdomen i sig och om hur sjukvården och det övriga samhället kan hantera den. Under hösten har det också synts tecken på ökad smittspridning i landet.

Lika eniga är de tre smittskyddsläkarna om hur imponerade de är över den snabbhet med vilken både vården och samhället i stort anpassade sig efter den nya situationen.

MALIN BENGNÉR
smittskyddsläkare
Region Jönköpings län

– Det är fantastiskt vilken förmåga det faktiskt finns att ställa om sjukvården och hela samhället på en så kort tid. Den erfarenheten gäller för oss som handgripligen har hanterat sjukdomen, men även för andra delar av samhället, säger Malin Bengnér, smittskyddsläkare i Region Jönköpings län, och fortsätter:

– Det är en positiv erfarenhet att så mycket kraft har kunnat mobiliseras och att man jobbat väldigt bra på så många olika håll.

Anders Nystedt, smittskyddsläkare i Region Norrbotten, instämmer och konstaterar att den goda samverkan som finns mellan vården, politiker och tjänstemän i hans region lett till att sjukvården har fungerat bra:

– Men jag är ändå positivt förvånad över att vi gemensamt lyckades vända sjukvårdsskutan så snabbt för att fokuserat kunna arbeta med covid-19-vården. Många medarbetare fick med

” *Det är fantastiskt vilken förmåga det faktiskt finns att ställa om sjukvården och hela samhället på så kort sikt.*

Malin Bengnér, smittskyddsläkare Region Jönköpings län

kort varsel byta inriktning för att ta sig an nya och avancerade arbetsuppgifter.

– All heder åt vården som snabbt ställt upp och anpassat sig till situationen!

Hans kollega Bengt Wittesjö i Region Blekinge betonar samarbetet på nationell nivå som en viktig förklaring till att sjukvården klarat av att hantera pandemin så pass framgångsrikt.

– En avgörande faktor har varit förmågan att snabbt ta till sig nya kunskaper om sjukdomen och hur den bäst behandlas. Vi har hela tiden haft en fungerande samverkan, där vi enkelt och utan dröjsmål kunnat lära av varandras framgångar och misstag, säger han och tillägger:

– Blekinge är en av Sveriges minsta regioner. Vi har varit helt beroende av nationella erfarenheter och lärdomar från andra större regioner. Smittskydd, hygien och klinisk hand-

ANDERS NYSTEDT

smittskyddsläkare
Region Norrbotten

läggning av den nya sjukdomen – inom alla de områdena har vi kunnat ta del av kunskap från andra delar av landet på ett bra sätt.

Anders Nystedt i Region Norrbotten hoppas och tror att de samverkansformer som etablerats under covid-19-utbrottet kommer att permanentas.

Därmed kommer en ännu bättre beredskap skapas för att kunna hantera framtida utmaningar.

– Vården beskrivs ofta som att den är organiserad i ”stuprör”, där de olika delverksamheterna nästan aldrig möts. Efter ett halvår med covid-19 kan vi se att vi har tjänat otroligt mycket på att skapa samverkan. Att ha nätverk med korta kontaktvägar och där man redan i förväg känner alla nyckelpersoner medför stora fördelar.

– Och det är viktigt att nätverken inte bara →

BENGT WITTESJÖ

smittskyddsläkare
Region Blekinge

” **Att 'just-in-time-delivery'-principen inte fungerar för sjukvården är väl en av de viktigaste lärdomarna så här långt.**

omfattar sjukvården, utan även kommunerna, socialtjänsten, äldreomsorgen och länsstyrelsen, understryker Anders Nystedt.

Allt har förstås inte varit positivt under det första dryga halvåret med coronapandemin.

Framför allt nämner smittskyddsläkarna bristen på skyddsutrustning under de inledande månaderna av sjukdomsutbrottet.

– Lagerhållningen var undermålig och ingen var förberedd på att något sådant här skulle kunna hända. Att ”just-in-time-delivery”-principen inte fungerar för sjukvården är väl en av de viktigaste lärdomarna så här långt, säger Bengt Wittesjö, som får medhåll av Anders Nystedt:

– De här bristerna har kostat både ansträngningar och tyvärr även liv. Nu måste vi lära av våra grannar i Finland och bygga upp våra beredskapslager igen.

Malin Bengnér pekar också på den omfattande spridningen av smittan inom äldreomsorgen:

– Vi hade nog alla önskat att det hade funnits bättre rutiner och arbetsätt för att hantera smittsamma sjukdomar. Men även äldreomsorgen har snabbt förändrat sitt sätt att arbeta. Om den allmänna smittspridningen skulle ta fart igen så har äldreomsorgen nu mycket bättre förutsättningar för att hantera den.

När Dialog intervjuar de tre smittskyddsläkarna i mitten av september har utvecklingen i Sverige under en längre tid varit positiv, med minskad smittspridning och en kraftig nedgång i antalet patienter som vårdas på landets intensivvårdsavdelningar.

De tre smittskyddsläkarna är dock nogga med att inte ta ut några segrar i förskott.

– Vi måste vara beredda på flera olika scenarier, både på en fortsatt låg smittspridning med ett antal regionala utbrott och på en mer utbredd spridning liknande den vi ser i andra europeiska länder, säger Malin Bengnér.

– Vi vet fortfarande inte hur de olika säsongerna påverkar virus spridningen. Först när den kyliga årstiden är här på allvar kan vi se vad det innebär för smittorisken.

Bengt Wittesjö välkomnar regeringens beslut att lätta på besöksförbudet på landets äldreboenden.

– Det är ett bra beslut, även om jag naturligtvis känner en viss oro för ökad smittspridning. Men det fanns en liknande oro när reserestriktionerna hävdades inför sommaren, och där har vi med facit i hand kunnat se att det inte gav några negativa effekter.

– Så här långt har vi inte heller sett någon markant ökning av smittspridningen efter starten på höstterminen, då skolorna startat igen och många är tillbaka på sina arbetsplatser. Visst är det många skol- och förskolebarn som är snuviga just nu, men det är i nästan alla fall vanliga höstförkylningar och inte covid-19, konstaterar Bengt Wittesjö.

Malin Bengnér betonar än en gång att det fortfarande är för tidigt att dra några långtgående slutsatser, men anser att så här långt tyder mycket på att den svenska strategin med frivilliga åtgärder och fortsatt öppna skolor varit riktig.

– Det kommer allt mer data och resultat som indikerar att det har varit rätt väg att gå, säger Malin Bengnér avslutningsvis. ■

*Bristen på skydds-
utrustning var ett stort
problem under de
inledande månaderna av
coronapandemin.*

VÅRDSKULDEN

Ordet ”vårdskuld” dominerar vårddebatten för närvarande. Men vad består egentligen vårdskulden av? Och hur ska man se på den? Annika Wallenskog chefsekonom på SKR reder ut begreppet.

TEXT: CARL JOHAN LILJEGREN

Aven om begreppet vårdskuld inte är nytt, så har det tidigare bara figurerat några enstaka gånger om året i media. 2019 förekom det inte en enda gång. Annat är det i år. Fram till första veckan i september hade begreppet använts 1 400 gånger i media!

Men vad är egentligen vårdskuld, och hur ska man se på den?

– ”Vårdskulden” är flera olika saker och begreppet är något missvisande. Det handlar ju snarare om uppskjuten vård, säger Annika Wallenskog. I början av covid-utbrottet handlade det om planerade operationer som kunde vänta och därför inte genomfördes eftersom smittskyddsmaterial och ventilatorer behövdes för behandling av covid-19. Sövningsmedlet Propofol höll också på att ta slut.

Under det första akuta skedet av pandemin genomfördes bara hälften så många planerade operationer som vanligt, men nivån har successivt höjts i takt med att tillgången på sjukvårdsmaterial ökat. Det är till exempel ögon-, höft- och knäledsoperationer som skjutits på framtiden. Akuta operationer har däremot genomförts hela tiden med samma prioritet som tidigare.

Fram till augusti i år har mellan 70 000 och 80 000 färre operationer genomförts i år jämfört med föregående år. Till detta kommer

ANNIKA WALLENSKOG

Chefsekonom på SKR

FAKTA RAPPORT

SKR kommer att lägga fram en ekonomisk rapport om konsekvenserna av covid-19 och kostnaderna för den uppskjutna vården under oktober månad.

att det redan innan pandemin var köer till operationer.

– Men det är inte säkert att alla framskjutna operationer behöver genomföras. I vissa fall, till exempel knäoperationer, kan andra behandlingar ha satts in, eller så har patienten tillfrisknat utan operation. Några som skulle ha opererats lever kanske inte heller längre.

En annan betydligt mer svårfångad del av vårdskulden är alla de som valt att inte söka vård på grund av rädsla för att bli smittade av covid-19, eller för att de inte velat belasta vården i onödan.

– Här finns ett stort mörkertal. Det är svårt att bena ut hur många som skulle sökt vård i onödan, många sjukdomar läker ju ut av sig själva. Medan andra som inte sökt vård kan ha blivit sämre eller mer svårbehandlade än de hade varit om de sökt sig till vården tidigare.

Inom denna grupp handlar det om stora sjukdomsområden som cancer, stroke och hjärt- och kärlsjukdomar, där de eftersatta behoven handlar om medicinering och andra behandlingar, sjukgymnastik och rehabilitering. Till det kommer alla personer med kroniska sjukdomar som vanligtvis har regelbundna vårdkontakter, men som uteblivit under pandemin.

Ytterligare en stor grupp uppskjutna besök finns inom tandvården, där cirka en tredjedel av de planerade besöken avbokats under pandemin.

– Men inom tandvården säger många

”Vårdskulden” handlar snarare om uppskjuten vård.

regioner att det börjar ordna upp sig. Vid akuta besvär har folk gått till tandläkaren. Den uppskjutna tandvården består främst av årliga kontrollbesök, och att skjuta upp ett enstaka sådant innebär sällan några större problem.

Socialtjänsten väntas också få betydligt mer att göra framöver, och även här är mörkertalet stort. Att den psykiska ohälsan ökar, av att folk blir av med jobbet och den isolering det innebär att arbeta hemma, är känt liksom att våld i nära relationer ökar.

– Men vi vet inte hur många som kommer att behöva hjälp, och heller hur många som kommer att söka psykiatrisk vård.

Skolan är generellt sett en verksamhet som klarat sig förvånansvärt bra under pandemin. Dock har fler yngre barn än vanligt varit hemma under perioden, och till skillnad från under mera normala omständigheter har frånvaron inte följts upp lika noggrant. Det har helt enkelt varit svårt att argumentera för att barnen måste gå i skolan när föräldrar hävdar att de är rädda för smittan. Men det finns en oro för hur dessa barn mår.

För gymnasieelever som tvingats tillgodogöra sig undervisning på distans har skolgången enligt Annika Wallenskog fungerat över förväntan, med större närvaro än vanligt.

– Men trots ökad närvaro har många elever inte kunnat tillgodogöra sig distansundervisningen, och för dem kan det bli aktuellt med ett fjärde gymnasieår, säger Annika Wallenskog.

Med så många osäkra faktorer är det föga förvånande att det är svårt att uppskatta exakt hur stora de sammanlagda merkostnaderna blir. Men Annika Wallenskog räknar med att kommuner och regioner sannolikt kommer att behöva mer pengar än de 4 miljarder kronor som regeringen hittills skjutit till för att de ska komma ikapp.

Tillgången på personal är förstas också en ytterst viktig begränsande faktor för vad som kan göras och hur snabbt vården kan komma

ikapp. Redan innan pandemin var ju den vanliga vårdköen till operationer och specialistvård betydande.

Det finns dock en väsentlig skillnad mellan den vanliga vårdköen och en stor del av den uppskjutna vården på grund av coronapandemin. Den sistnämnda består i hög grad av utvalda typer av operationer för åkommor som inte är livshotande.

– Det man ligger efter med normalt kan däremot vara allt och har många olika orsaker, som till exempel brist på specialister.

Skillnaden gör att Annika Wallenskog menar att det går att komma ikapp genom att beta av operationsköerna. Men om köerna kan vara borta 2021 eller 2022 låter hon vara osagt.

Om man ska lyfta fram någonting som positivt i samband med pandemin så är det att samarbetet mellan regionerna, mellan kommunerna och regionerna och även mellan regionerna och staten blivit väldigt mycket bättre än tidigare. Exempel är det dubblerade antalet intensivvårdsplatser, gemensam fördelning av smittskyddsmedel och gemensamma inköp.

För att underlätta arbetet med att få bort operationsköerna har särskilda vårdlotsar inrättats. Deras uppgift är att lotsa patienter som väntar på operation till de regioner som har resurser att operera.

– Det här är också något som alla regioner gör gemensamt och som bygger på ett mycket tätare samarbete än regionerna haft tidigare, säger Annika Wallenskog.

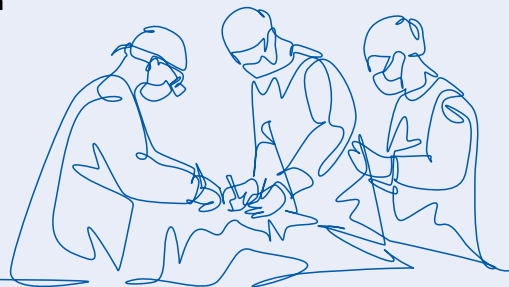
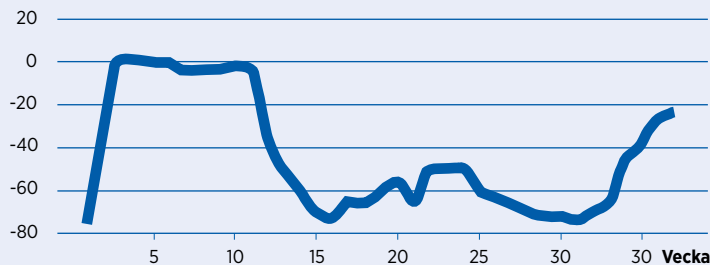
I slutet på juni fick Socialstyrelsen i uppdrag att ge förslag på hur myndigheten kan stödja regionernas hantering av uppdämda vårdbehov orsakade av utbrottet av covid-19.

– Det är viktigt att ett sådant stöd utgår från regionernas villkor och att förutsättningarna bygger på samverkan. Att staten går in och försöker styra med hela handen fungerar inte, säger Annika Wallenskog.

Minskning i antal operationer i Sverige jämfört med en normalvecka

Procent

◀ Grafen visar hur många färre operationer som utförts i Sverige i år jämfört med en normalvecka. Totalt handlar det om 70 000 – 80 000 operationer.

” Sjukvårdspersonal ska inte behöva känna att de har en vårdskuld hängande över sig.

Det första Fredrik Holst, ekonomidirektör för Region Västmanland, säger, och det med emfas, är att man i Västmanland inte gillar begreppet vårdskuld.

– Sjukvårdspersonal som har gjort heroiska insatser under pandemin ska inte behöva känna att de har en vårdskuld hängande över sig. Det handlar till stora delar om uppskjuten vård.

För Region Västmanland som normalt utför cirka 27 000 operationer årligen har antalet personer som väntar på operation ökat från 3 300 i januari till 4 600 i augusti. Till dessa kommer de som själva valt att vänta med sina operationer.

Det som fått anstå under pandemin är sådant som inte är farligt att skjuta upp, till stor del ortopedi. All cancerkirurgi, akuta och halvaktu operationer har genomförts.

På vårdcentralerna har antalet mottagningsbesök gått ned drastiskt under pandemin. Delvis beroende på ökad användning av digitala lösningar, men också för att alla besök kanske inte beror på reella behov eller varit tillräckligt brådskande. Historiskt har det visat sig att det inte byggs upp någon större efterfrågan och för närvarande väntar 5 100 personer på att göra nybesök, vilket är 200 färre än i januari.

Regionen är ännu bara i planeringsfasen för att återgå till normal verksamhet inom sjukvården, men ambitionen är att försöka komma ikapp med operationerna inom 6-9 månader.

FREDRIK HOLST

ekonomidirektör för Region Västmanland

FÖR ATT BETA AV puckeln krävs en ganska stor produktivitetsökning, som Fredrik Holst menar kommer att innebära en rejäl ansträngning. Men som ändå, enligt sjukvårdsledningen, är hanterbar.

– Men vi kommer inte att klara allt själva, så tidsuppskattningen förutsätter att det till viss del finns vårdkapacitet att köpa någon annanstans. Och det återstår att se, säger han.

De preliminära bedömningar som regionen gjort för 2021 är att de medel som staten avisat någorlunda kommer att täcka det extra behovet när det gäller operationer.

Men medan Fredrik Holst andas tillförsikt vad gäller att regionen klarar operationskön så är osäkerheten större vad gäller den psykiatriska vården.

– Det som kanske är svårast att förutse och ha en uppfattning kring är hur den psykiska ohälsan kommer att utvecklas. Det kommer oroväckande signaler kring vårdpersonalens mående och kring befolkningen som helhet. Det är tydligt att det är grupper som behöver extra stöd och trycket på psykiatrin, inte minst BUP, är stort redan i utgångsläget.

Att regeringen avisat extra pengar redan i år för stöd till insatser för vårdpersonalen, menar han därför är lovligt.

– Men vad notan för den ökade psykiska ohälsan till slut landar på är svårt att bedöma. Men det ligger i vårt uppdrag och här måste vi ta höjd för att möta behoven, säger Fredrik Holst. ■

Intervju med Maria Viimne

vice vd Kommuninvest

LJUSGLIMTAR PÅ MARKNADEN OCH DIGITAL OMSTÄLLNING

FOTO: TERESE ANDERSSON

TEXT: JESSICA FORSS KATZ

Kommuninvests vice vd Maria Viimne om en turbulent tid, ett motståndskraftigt bygge och hur pandemin skapat tankar kring nya digitala lösningar.

Hur ser läget ut på de finansiella marknaderna?

– Vår första reflektion under försommaren var att volatiliteten gick tillbaka snabbare den här gången än under finanskrisen 2008-2009. Vi ser en fortsatt fungerande marknad med tillgång till likviditet, där vi har gått tillbaka till ett mer normalt läge.

Vad beror det på?

– I grunden tror jag att det som varit pådrivande är att det finns väldigt mycket likviditet på kapitalmarknaden världen över. Det har funnits ett tryck från de som är likviditetsstinna att hitta en hamn för sina pengar. Det, tillsammans med att man har ett förtroende för de insatser som har gjorts av regeringar och centralbanker, har stöttat upp marknaderna.

Vad händer nu?

– Nu senast har vi sett att marknaden reagerar på olika skeenden i världspolitiken och när det gäller hur pandemin utvecklats med en andra våg eventuellt på gång, vilket har gjort att räntorna gått upp lite. Marknaden följer fortsatt de faktorer som kan påverka avkastning och risk.

– Det är många som tror på en återhämtning, frågan är bara vilken typ av resa det kommer bli på vägen dit.

Hur går det för Kommuninvest?

– Vi kan fortsättningsvis säga att vi har en stabil och stark verksamhet, vilket också vår delårsrapport visade. Vi har under början av hösten sett den positiva inverkan som statsstöden har haft hos

Verksamhetsmodellen håller för både goda och mer utmanande tider.

kommunsektorn och som bidragit till att trycket på lånefinansiering har lättats. Vi bedömer att trenden för hösten är att det kommer vara en lite lugnare, men positiv, tillväxttakt jämfört med våren. Kommunerna har en växande befolkning, med en förändrad befolkningsstruktur, som kommunsektorn måste möta. En del av investeringarna kommer kunna fångas upp av den ekonomi som kommunerna själva kan generera med förstärkning av likviditetsstöd, men det kommer att behövas lånefinansiering också i framtiden. Därtill har vi på Kommuninvest en stabil tillgång till likviditet – vi har och har haft en stabil beredskap under hela 2020.

Hur motståndskraftig är er verksamhet?

– Vi har nu verkligen fått ett test på den struktur som vi satt upp för att uppfylla vårt grunduppdrag. Det vi kan konstatera är att bygget står sig motståndskraftigt även fortsättningsvis, inte minst under hösten och in i nästa år. Verksamhetsmodellen håller för både goda och mer utmanande tider, vilket har visat sig både nu och under krisen 2008-2009.

Vilka eventuella förändringar kommer vi se hos er under hösten och kommande år?

– Vi står trogna vårt uppdrag och det ska vi se till att fortsätta med. Samtidigt ser vi hela tiden över hur vi kan förbättra våra produkter och tjänster. Vi kommer fortsätta leverera digitala verktyg, som de likviditets- och investeringsplaneringsverktyg som lanserades tidigare i år. Vi har dragit lärdomar från den här perioden då vi har arbetat väldigt mycket digitalt, både internt och extern. Vi har fått mersmak på det digitala, eftersom dessa forum kan ge oss inspiration till att fortsätta titta på hur vi kan stödja och effektivisera leveransen till våra medlemmar och kunder. Exempelvis digitala informationskanaler, digitala stödverktyg för kommunal finansförvaltning och en digital utlåningsprocess.

Vad är lärdomarna från årets Finansforum?

– Det har funnits ett stort intresse att ta del av information, särskilt i tider där det sker mycket snabba förändringar. Då är det särskilt kritiskt att vara med i det flöde av information som genereras. Framför allt handlar det om tre viktiga lärdomar från. För det första, möjligheten att delta digitalt har gjort att fler har kunnat delta från hela Sverige. För det andra, formerna för Finansforum gör att vi kan agera och arrangera oftare med kortare varsel. Och för det tredje, de digitala verktygen och kanalerna har möjliggjort ökad interaktivitet. Numera får vi access till realinformation som inte bara är intressant för oss, utan även för sektorn som helhet. Finansforum har varit ett fantastiskt sätt att snabbt sprida information om tillståndet i sektorn och vad deltagarna tror kommer påverka de kommunala ekonomierna framöver. Det här sättet att arbeta kommer prägla oss i framtiden. ■

På gång

Medlemssamråd 2021

Mellan den 12 och 28 januari 2021 genomförs Kommuninvests medlemssamråd.

De är ett forum för information, inspiration och samtal i ägarkretsen.

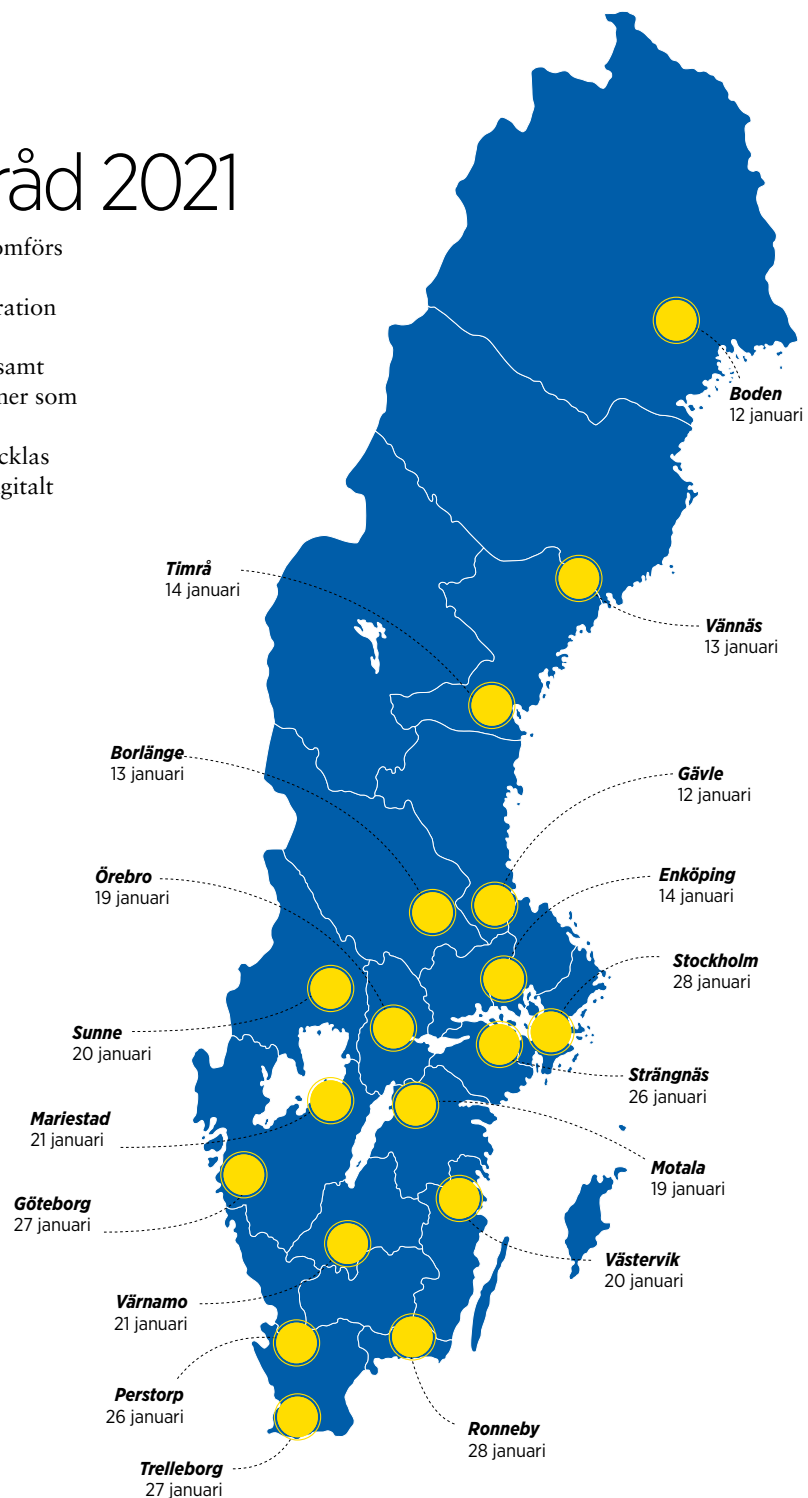
Inbjudna att delta är förtroendevalda samt nyckeltjänstemän i kommuner och regioner som är medlemmar i Kommuninvest.

Med anpassning till hur covid-19 utvecklas kommer det att skapas möjligheter till digitalt deltagande i medlemssamråden.

Vi återkommer till detaljerna för detta senare under hösten.

För mer info:

www.kommuninvest.se/samrad

5 frågor till en förnyare

Malin Jonsson på rundtur i VA-Sverige

Malin Jonsson är VA-ingenjör på Luleå Kommun. Just nu är hon på studieresa i Sverige för att utbyta erfarenheter med andra kommuner och kommunala bolag som arbetar med vatten och avlopp.

Berätta om resan!

– Jag och min kollega Johan Lindmark har besökt Växjö, Mörbylånga, Borgholm och Kalmar. Nu är vi på väg till Simrishamn. Det är jätteroligt! Vi har lärt oss mycket. Det är väldigt intressant att se hur andra väljer att investera och arbeta för att få ut mest av varje krona. Många kommuner sitter med liknande problem, men tacklar dem olika.

Är det stora skillnader?

– Ja, en del. Vi har ju varit i två kommuner på Öland, där har man problem med låga grundvattennivåer och bygger avsaltningssystem. I Växjö är man duktig på dagvatten. Olika kommuner har olika problem, delvis på grund av geografin.

Berätta om priset som gjorde att du fick åka.

– Företaget VA-utveckling i Växjö AB har en årlig tävling där innovativa lösningar lyfts fram. Jag var en av fyra nominerade och fick flest röster. Förutom äran fick jag 20 000 i kompetensutveckling. Det är för de pengarna som vi valde att åka på en Sverigeturné.

Hur kommer det sig att du fick priset?

– Vi jobbar aktivt med befintligt ledningsnät för att underlätta drift och underhåll. Vi har fått hela VA-cykeln att börja rulla bra och vi investerar på ledningsnätet där vi tycker vi får mest ut för pengarna. Jag tycker vi lyckas jättebra med det.

I nomineringen till priset beskrivs du som "energisk, engagerad, ambitiös och helt enkelt grym". Känner du igen dig?

– Ja, lite energi har jag ju! (Skratt) Men vi är ju många som måste vilja samma sak för att det här ska lyckas. Men jag är jätteglad för alla fina ord. Det är roligt att det vi gör uppmärksammas.

TEXT: ANDREAS ERICSON FOTO: PRIVAT

BSVERIGE
PORTO BETALT
PORT PAYÉ

Save the date!

Föreningsstämma den 15 april 2021 på Radisson Blu Waterfront Hotel

Planen är att föreningsstämman arrangeras i fysiskt format.
Beroende på hur covid-19 utvecklas kan detta komma att
kompletteras med möjligheter till digitalt deltagande.

Vi återkommer med en uppdaterad bedömning senast i januari 2021.

www.kommuninvest.se/stamma

278 kommuner och 14 regioner är medlemmar i Kommuninvest.
På föreningsstämman utvecklar vi vårt samarbete vidare.

KOMMUNINVEST